

Kapitel

- 23 -

Min första resa till Kallsta´

Anders Lennartsson på Åsen i Ransäter minns:

I mitt tolfte levnadsår, som inföll 1909, var jag inte så värst vidfaren. Farbror Olle i Alstersockna´ hälsade på förstås och en gång fick jag följa med mor till Loka för att bada brunn. Marknaden i Munkfors hade jag besökt liksom hästpremieringen i Norra Råda men Kallsta´ det var min längtan och hägring...

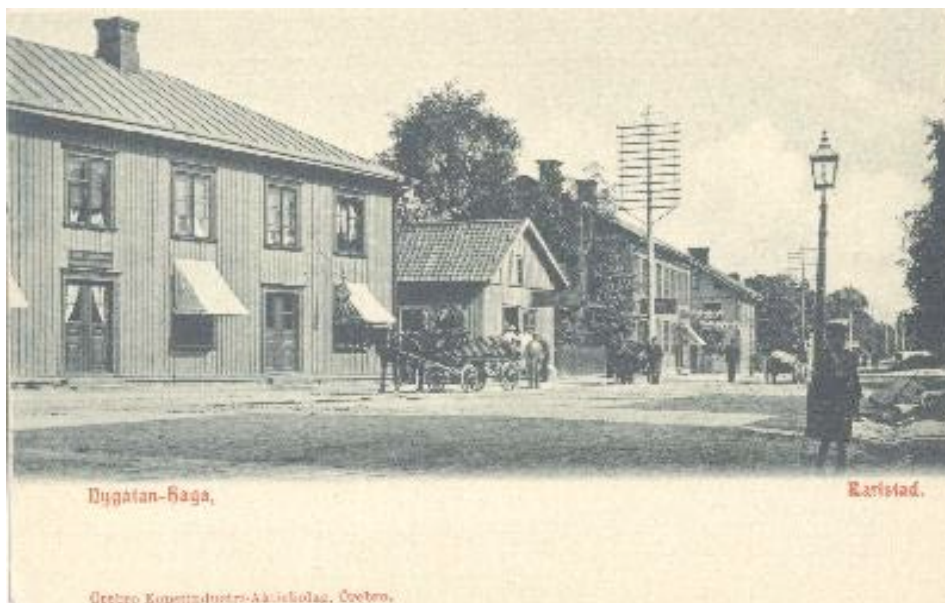
I september hade jag ledigt från skolan en vecka för att hjälpa till med skörden. Mina äldre bröder var snälla nog att låta mig följa med far till Karlstad till min stora glädje och förväntan. Min far Lennart Andersson, ägaren till Åsen i Västanå, Ransäter var döpt till Leonard men kallades vanligen för Lennart men ibland Linnert. Han var fyllda 62 år, började bli lite sliten efter ett väl genomfört arbetsliv och tyckte nog att han behövde få koppla av ett par dagar från det tunga skördarbetet.

Resan skulle kombinera nytta och nöje. Dels fick far komma ut och lufta sig som i yngre dagar innan han fått nio barn att dra försörj om. Dels hade far kalv- och kohudar att avyttra. August Larsson i Hedås hade också ett parti att skicka med. Larsson fick låna vår kraftiga hingst Kuropatkin till höstplöjningen. Hästen hade fått namn efter en general från rysk-japanska kriget 1905. Då passade det ju bra att far tog Larssons lättare vagnshäst Prima i stället. Hon kallades i vardagslag Mjölkmarra och drog flaskor till smederna i Munkfors.

Möjligen var hon dotter till den tidens schlagerhingst och travstjärna Värmlandslorden, som namnet till trots var norskfödd. Några år senare hade Larsson i alla fall ett sto kallat Lorda med den fadern. Prima var ju ett passande namn på en häst på Hedås. Det mesta som Larsson omgav sig skulle vara perfekt. Hans motto löd: ”Non plus ultra” vilket betydde att något är oöverträffat. Larsson, en erkänt duktig lantbrukare hade börjat som dräng på många olika gårdar, fortsatte som arrendator och var nu självägare. Han led inte av någon falsk blygsamhet. När min far vid ett tillfälle klagade över att han hade mycket att bestyra, kontrade Larsson med ”dä som Andersson har å’ göre, dä’ klarer vi i Hedås utå’ på en aftavardsvile”. Gubbarna umgicks mycket men de sa aldrig du eller ens ni till varann, alltid efternamnen.

Larssons fru Carolina var fars kusin men vi barn fick inte säga Carolina vid tilltal utan faster skulle det heta. Larsson såg ogillat på vår slitna trilla när far spände för Prima som var utrustad med välputsade seldon och blänkande beslag, men lät det passera. Så bar det iväg söderut ganska tidigt på morgonen. I Hällekil fick vi kaffe hos Lars Eriksson, vars fru Lotten också var kusin till min far. Lars hade också hudar att skicka med. Nu hade Prima ett duktigt lass att dra på. Kanske det var därför att Lars reagerade när jag klev upp i trillan vid avfärden. ”Inte ska väl pöjken, ong å fresk åke mä! Han ska ju gå breve!” och så fick det bli. Jag tänkte väl att far låter mig sitta upp när vi kommer utom synhåll men så skedde inte. Det var att traska på i leran, barfota förstås. Vägarna var sparsamt grusade då för tiden. Jag hade tack och lov tjocka fotsulor, enligt tidens sed skulle barnen gå barfota från den förste maj till dess att marken blev frusen. Vi kunde springa på rågstubben utan att det gjorde ont. Resan gick mest i skritt enligt Larssons bestämda order, så jag skulle nog hänga med. Det torde vara runt 4 mil från Hällekil till Karlstads torg. Vi kom över älven vid färjan i Edeby. Jag kan nämna att Prima blev illsvinn när hon kom ut på färjan och det gungade till men far hade full kontroll. Han kunde få en nervig häst lugn med små medel. Han lärde mig knepen, vilket jag har haft stor nytta var senare. Vi stannade till en stund vid Övre Ulleruds kyrka och far gav mig en kortare släkthistoria. Många av våra anförvanter har där fått sitt sista vilorum i den ullerudska myllan. Han berättar vidare under resans gång om levnadsöden under hundratals år, minnen som förmedlats muntligen från släktled till släktled. Färden gick via Förby, Kärn, Risäter, Torp, Västra Deje, Forshaga. Far pekade ut vad folket och gårdarna hette efter vägen. På några gårdar hade han gjort hästaffärer, hos andra hade köpts kor. Somliga hade han snickrat åt, en och annan hade fått möbler tillverkade. Han var kunnig i många hantverk men arbete med trä låg hans hjärta närmast. Säden såg ut att vara skuren överallt men nekarna stod ännu ute i mogar eller på snes. I Grava såg vi stora potatisland, där man körde upp potatisen med sprättmaskin. När vi passerat Grava kyrka kom nästa färjning över till Almar.

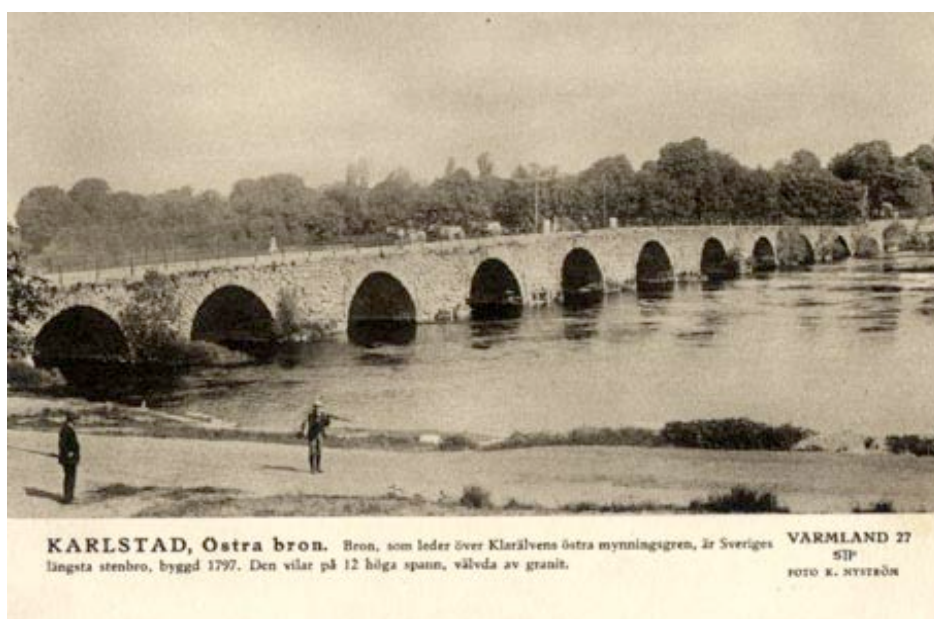
Strax kom vi fram till Svenssons i Tolerud. Återseendets glädje blev stor. Gårdsägaren och far hade arbetat ihop i unga år på byggen i bl.a. Stockholm. Många lyckliga stunder återupplivades. Vi snyggade upp oss någorlunda samt tvättade och vattnade Prima så att alla tre skulle vara presentabla vid vår entré i residensstaden. Nu dröjde det inte länge förrän vi passerade de stora fälten på Färjestad och Sundsta och rullade över den stora stenbron. Vi var äntligen framme på stadens stenbelagda gator! Jag gjorde stora ögon. Bätterklädda människor fast det var mitt i veckan. Militärer och poliser. Hästfordon av många fasoner och till och med ett par automobiler, för att inte tala om velocipeder.

Dygatan-Haga,

Karlstad.

Örebro Konsthögskola-Åskåp, Örebro.

KARLSTAD, Ostra bron. Bron, som leder över Klarälvens östra mynningsgren, är Sveriges längsta stenbro, byggd 1797. Den vilar på 12 höga spann, välvda av granit.

VARMLAND 27
SJP
FOTO K. NYSTRÖM

Far fick hudarna sålda på Hamngatan och verkade nöjd med priset. Prima installades hos en åkare som far kände på Södra Kyrkogatan. På samma gata höll Karlstadstidningen hus. Vi var väntande där och redaktör Ankers och hans son Ryno tog emot oss. Strax kom en fröken upp från Hugo Nilssons konditori, i samma kvarter, med kaffekorg och bakelser. Det smakade som himlens härlighet efter resan. Ankers hade sitt sommarviste i Lars-Anneschgården, vår närmsta granne i Västanå. Där bodde Lars Andersson och hans fru mor Lovis till år 1901, när Nils Juhlin på Klaraborg tog över. Han hyrde ut bostaden. Ryno var min lekkamrat sedan flera somrar tillbaka. Nöjda och belåtna fick vi en förevisning i tidningens lokaler. Vi såg den stol, som Gustaf Fröding suttit i, fast många år förflutit sedan dess. Far var en trogen prenumerant och jag hade läst en del av Frödings texter som mor Augusta hade klippt ur och sparat. Hon deklamerade gärna dikterna för oss barn. Vidare visades sätteri och tryckeri. Far hyste ett brinnande intresse för teknikens framsteg och var helt upptagen av att fråga om allt. Han märkte nog inte att Ryno tog mig i armen och drog mig ut på gatan. Min vän visade mig på stora byggnader och jag imponerades. Domkyrkan, jag tyckte att den räckte upp i himlen. När Ryno böjde sig ner för att knyta sina skosnören råkade jag komma ett stycke före. Strax omringades jag av ett gäng gatpojkar. ”Är du en tass från Hammeröa, va’? Da ska du ha stryk” ”Stryk, va’ ä’ dä?” svarade jag kaxigt. Och stryk kunde jag nog fått. Alla var utrustade med käppar. De höll ju på att slå trissa, en lek som jag var förtrogen med. Ryno kom fram lagom för att rädda mig. Han kände en av pojkarna, som var springschas på tidningen. ”Anders ä’ ifrå Ransäter. Vi ä’ tjenis å’ goe’ busser, han å ja’”. Ryno frågade om vi kunde vara med i leken men i detsamma hörde vi Emil Ankers ropa nere i backen. Vi vände tillbaka och fick förstås en uppsträckning av våra fäder. Det var nu sent på eftermiddagen. Potatis och kålrötter som vi hade med oss från Ransäter, lastades på en av tidningens handkärror och vi gick upp till Ankers hem på Sveagatan på Herrhagen. Nu fick jag tvätta fötterna och ta på både strumpor och skor. Tänk, familjen hade till och med rinnande vatten inne! Vi bjöds på mat och jag försökte praktisera det bordsskick som mor hade präntat in dagarna före. Ryno gav mig en bok: De tre musketörerna. Våra fäder pratade om teknikens senaste framsteg: En fransman hade nyss flugit över den engelska kanalen, över tre mil. Helt otroligt! Den nya Järnvägen genom Klarälvdalen var ju till nytta, för folk som inte hade häst, vill säga. Hästar tar sig fram nästan var som helst, de kan aldrig ersättas av några pustande vidunder och absolut inte av automobiler. Det fick inte bli för många sådana leksaker, tyckte far. Han hade läst att hästar skrämts i sken med svåra olyckor som följd. Bilarna kräver också bättre vägar, som vi bönder absolut inte har råd att bidra med, ansåg han med all rätt.

Nästa morgon skulle vi se den berömda Saluhallen. Där fanns förvisso allt: Charkuterivaror. Grönsaker och potatis, mejeriprodukter, ägg och fågel, frukt och bär. ”Inge vi behövver”

konstaterade far. ”Vi har allt därhemme”. Så kom vi till en disk som kom oss att tappa hakorna av förvåning. En gumma stod och sålde svamp. ”Säljer ni ko-mat här”, utbrast far. ”Unner nödåra åt di´ fattige va sôm helst fôr å övverleve, men sôpp, nå´, dä åt di´ nog aldri”. ”Nu ä dä´ andre tider”, skrattade gumman, ” nu ä´ dä´ fint, härrskape äter sånt, landshövding Dyrschen å bisköppen Eklund, di´ ä´ jämt stôlli´ i svamp. ”Men ja´ äter inte själv”, erkände gumman. ”Stôlli var ordet”, sa far och skakade på huvudet. När vi var på väg ut fick vi syn på en låda med röda granna frukter. ”Vad är detta för bär”, undrade vi. ”Di kalles tomater. Ska de va´ en pôse? ”Vi köpte var sitt bär på prov. När jag högg tänderna i mitt, höll jag på att få en chock. Det var inte alls så gott som det såg ut. Jag såg att även far grinade illa. ”Sôm sagt, här är inge vi behövvver. Nu åker vi hem”.

Sedan gjorde far lite affärer bl.a. sybehör och tyger hos Ekelöf & Svensson. Mor sydde ju nästan alla kläder själv. ”Nu får vi skynne ôss”, sa far, dä´ blir mörkt tidigt”. Men när han tog ut Prima ur spiltan hade hon varit orolig i det främmande stallet och trampat av sig två skor. ”Jösses Amanda”, utbrast han och rev sig i håret. När far uttryckte sig så där obehärskat, så förstod jag att han var skakad. Han måste köpa en omgång hästskor och sôm hos Nygren & Åhlins järnhandel. De gamla skorna var bra slitna. En förarglig utgift, tyckte nog far, som annars smidde skor själv. Han lånade verktyg av åkaren och skodde. Äntligen kom vi iväg, åtskilligt försenade. ”ôm du vill får du åke mä”, sa far. Jag ville. När vi passerade stenbron tog vinden fatt i fars hatt som for i en båge över broräcket och hamnade mitt ut i älven. Vi såg ingen möjlighet att fiska upp den och far hade ingen lust att vända tillbaka och köpa en ny. Barhuvad kunde han inte vara utan måste ta halsduken runt huvudet. Det såg ju för löjligt ut! ”Hôppes att fôlk inte känner igen ôss”, sa far generad. Han bestämde sig för vägen genom Alster för att slippa färjorna. Jag tog fram boken Musketörerna och började läsa, något som far ogillade. ”Inte nôttigt för vôxne å´ läse sâne där romanböcker å´ racktes inte för barn”, tyckte han, strängt religiös som han var. När vi kom fram till farbror Olles gård i Hasslebol så var bara sonen Petrus, min kusin hemma. Farbror var kanske i riksdagen eller på något nämndemansuppdrag, jag har glömt anledningen. Petrus, som då var 26 år tog emot oss på det godhjärtade sätt som var hans kännemärke och tog fram vad som fanns att bjuda på. Tyvärr kunde vi inte stanna länge, det led mot kväll. Far fick låna en hatt när det bar iväg igen. Jag fortsatte med den spännande boken. Petrus hade tipsat oss om en genväg men den var så skakig och oländig så att bokstäverna hoppade framför ögonen. Jag la ner boken och släppte fantasin lös. Bondpojken från Ransäter fanns inte längre. Jag var nu en ung adelsman från Gascogne, nyss antagen som franske kungens musketör. Jag attackerades av en svärm stråtrövare som traktade efter mitt liv och min egendom. Jag tog fram fars promenadkäpp med silverkrycka (50-årspresenten), vände mig bakåt och började försvara mig. Jag stack ner en,

jag stack ner två men fler trängde på. Jag reste mig och fåktades allt mer intensivt. Far blev då varse vad jag höll på med. ”Men sätt dej ner, pöjk! Va’ vifter du ätter? Du skrämmer ju marra!”. ”Ja’ vifter inte, ja’ träner fåkting ifall dä kommer stråtrövare å banditer!”. ”Tocke fôlk finns inte på di’ här traktera”, sa far, ”i alla fall inte nu”. Han satt tyst en stund, så berättade han om senaste missväxten för bara fyrtio år sedan. Då lär det ha hänt att hungriga och desperata tiggare lurade på vägfarare och rövade vad de kunde ta för att överleva. Han var några och tjugo år vid den tiden och hade själv delat ut soppa ur en stor tvättgryta på vår gård till de svältande. Far stannade vid en kastvedsräcka. Tydligen började även hans fantasi att blomma. Han letade fram en trindkavle som låg bra i handen och la den bakom sitsen. Prima strävade fram på den dunkla skogsvägen. Plötsligt hördes en kärra närma sig med hög fart. På långt håll såg vi hur det slog gnistor kring hovar och hjulskenor. Far försökte få Prima att hålla undan men hon var trött och ovillig. Vi hörde hur den främmande tjoade och manade på. Vän eller fiende? Far drog fram ett järngrimskafte som låg under sitsen, lindade den runt handen, styrde åt sidan, reste sig och stod beredd. Jag kramade trindkavlen. Den okände styrde tätt intill oss och hälsade. ”ja’ ska hämte barnmorska”, sa han. ”Det är förste gangen”. Hans hingst var löddrig av svett och flåsade som en blåsbälg. Kusken granskade oss: ”Men ä’ dä’ int Linnert Annersch ifrå’ Ransätter?” ”Jo”, medgav far, ”och du likner Nils Ersa både på röst och utseende”. ”Det stämmer gött dä, han va’ far min. Nu är jag arrendator på Där Öst”. Hingsten var orolig, krattade med ena framhoven och ville iväg. ”Giddä Frej! Vi ha setts för. Dä’ va’ på Kallsta’ marten. Ja’ va’ lellpöjk da’. Far min hadd köfft en onghäst, som gått utta skor ända ifrå Frykere å’ va’ ömfota. Far va’ tvongen å’ få skor på’n för å’ ta hem’en. Hästen spökt sej nôting okrestlit sö’ hovslagern gick bet. Men da’ tard far ve’ dej å’ du skodd’ en’ utta videre. Far min glömd aldri detta. Linnert på åsen, dä’ ä’ hästkhär dä’, sa han ofta...”. ”Inte va’ väl d’ä nô märkvärdit”, tyckte far lite generad över berömmet, dä’ gällde bare å’ ta hästen på rätt sätt”. Vår talträngde vän verkade ha glömt barnmorskan men det hade inte Frej, som gjorde rivstart och ekipaget försvann bortom nästa krök så dammet rök. Vi hann inte ens säga hej. ”nu får du ta tömmera”, sa far. Jag växte flera tum. Nu åkte far med mig! Vi fortsatte vårt lugna tempo. Far tog fram sin tobaksstång och kniv, karvade, fyllde sin långpipa och började röka. Det skymde på alltmer och glöden från pipan var det enda ljus vi hade. Det fanns ju inget elektriskt på den tiden. Det var mörkt i gårdarna. På några ställen kunde vi skymta hur folk satt och kurade vid fotoskenlampors svaga sken.

”Du ble’ väl allri’ rädd?” frågade far. Nej inte blev jag rädd. Det var bara spännande en stund. Jag kände mig trygg med far vid min sida. Ingen rådde på min far, starkast och modigast i hela världen. Det var min tro och övertygelse. Far å sin sida var också trygg. Han litade på sin himmelske fader. ”herren är min herde, mig skall intet fattas”, så lød hans motto.

När vi närmade oss Mölnbacka mötte vi vår nya bekantskap. Fast det var så mörkt kunde vi se att han bytt häst. Vid hans sida satt en kvinna med en väska i knäat. Det var säkert barnmorskan. Far frågade vad som hänt. ”Frej fick korsförklanning” förklara kusken med bruten röst.

Det började bli kyligt i den sena kvällen. Jag var klädd i knäbyxor i korderoj och blus med sjömanskrage i samma tyg med trikåskjorta under. Långstrumpor. Skolmössa med skärm. Far var iförd prätig vammelskostym (vadmal). Jag frös. ”Ta ikring däj hästfilten”, sa far när han såg att jag hackade tänder. Jag gjorde så och fick snart upp värmen. Jag måste ha lurat till inne i den sköna filten. Minnesbilder från den sista milen saknas. Plötsligt vaknade jag av att någon ryckte mig i kläderna. Det var min tre år yngre bror Herbert, som ville ha karameller. Vi stod utanför stallet på Åsen. Godsaker hade vi glömt köpa. Gissa om Herbert blev sur!

Om vi hade tur med vädret? Nej, far visste att det skulle bli vackert. Dåtidens bonde måste kunna läsa av tecknen på himlen och i naturen för att räkna ut rättan tid för sådd, skörd och resor, i det här fallet. Denna resa glömmar jag aldrig. Jag fick rå om far ensam i två dagar och få höra hans berättelser. Annars hade han ju nio barn och fru Augusta att dela sin uppmärksamhet på.

Stenbron över Vargån i Deje som ingick i Jan Hindrik Perssons väghållningsansvar